

EDÍCIA PEVNÝ BOD

DANILO KIŠ

HROBKA PRE BORISA DAVIDOVIČA

**ZELENÝ[®]
KOCÚR**

(Zo srbského originálu Grobnica za Borisa Davidoviča. Beograd, BIGZ 1985,
prel. Karol Chmel)

Vydanie publikácie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

The translation was kindly supported by the Fund for Central & East European
Book Projects, Amsterdam

Zodpovedná a jazyková redaktorka: Zuzana Púčeková
TRANSLATION © 2020 Karol Chmel
Redaktorka edície: Renáta Deáková
Slovak edition © 2021 by Vydavateľstvo Zelený kocúr, s.r.o.
www.zelenykocur.sk

„UN TOMBEAU POUR BORIS DAVIDOVITCH“ by Danilo Kiš
© Danilo Kiš Estate

Grafická úprava: Design Amorandi
Návrh obálky: László Nagy

ISBN 978-80-89761-66-1
EAN 9788089761661

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat alebo
ukladať vo vyhľadávacom systéme ani byť prenášaná v akejkoľvek forme či
akýmkoľvek spôsobom elektronicky, mechanicky, kopírovaním, nahrávaním
alebo iným spôsobom rozširovaná bez predchádzajúceho výslovného
písomného súhlasu vydavateľa.

obsah

Nôž s rukoväťou z ružového dreva	5
Samica, ktorá požiera vlastné potomstvo.....	18
Mechanické levy.....	30
Magický kolobeh kariet	54
Hrobka pre Borisa Davidoviča.....	74
Psy a knihy	112
Stručný životopis A. A. Darmolatova (1892 – 1968)	130

Nôž s rukoväťou z ružového dreva

Mirkovi Kovačovi

Príbeh, čo nasleduje, príbeh, ktorý sa rodí v pochybnostiach a neistote, má len to *nešťastie* (nájdú sa i takí, čo to považujú za šťastie), že je pravdivý; zaznamenávajú ho čestní ľudia a dôveryhodní svedkovia. No aby bol pravdivý spôsobom, o akom sníva jeho autor, musel by byť vyrozprávaný po rumunsky, ukrajinsky, maďarsky alebo v jazyku jidiš; no najskôr asi zmesou všetkých týchto jazykov. Až potom, v súlade s logikou udalostí, tých mútnych, hlbokých a nevedomých príhod, by sa v rozprávačovej mysli zablýslo tu a tam nejaké ruské slovo, v istých chvíľach jemné ako *teljatina*, v iných tvrdé ako *kindžal*. Keby teda rozprávač dokázal postihnúť nedosiahnuteľný a strašný okamih babylonského pomiešania jazykov, započuli by sme pokorné prosby aj strašné kliatby Hanny Krzyżewskej, vyslovené striedavo po rumunsky, poľsky, ukrajinsky (akoby problém jej smrti bol len dôsledkom nejakého veľkého a osudového nedorozumenia), aby sa v predsmrtnom krčci a upokojení jej blúznenie premenilo na modlitbu za mŕtvych, odriekanú po hebrejsky, v jazyku zrodenia a umierania.

Kladný hrdina

Mikša (takto ho volajme len zatiaľ) prišival gombíky za menej ako desať sekúnd. Zažnute zápalku a držte ju v prstoch. Od chvíľky škrtnutia až po okamih, keď vás popáli – za ten čas Mikša prišiel gombík na dôstojnícku uniformu. Rebe Mendel, u ktorého Mikša pracoval ako tovariš, nemôže uveriť vlastným očiam. Napráva si okuliare, berie zápalku a v jidiš hovorí: „No, ešte raz, Herr Miksat!“ Mikša znovu navlieka niť do ihly, rebe Mendel sa usmieva, hľadá na tovariša, no zrazu prudko odhadzuje zápalku cez okno a pľuje si na prsty. Mikša, ktorý už gombík k uniforme Herr Antonessa prišil, triumfálne konštatuje: „Rebe Mendel, jedna jediná zápalka stačí na podpálenie všetkých naftových polí v Ploješti“. Zatiaľ čo on vidí vzdialenú budúcnosť ožiarenú obrovským požiarom, rebe Mendel dvoma ešte boľavými prstami chytá gombík na uniforme a krúti ním tak, ako sa vykrúca hlava kurčiatu. „Herr Miksat,“ vraví, „keby ste nerozmýšľali tak hlúpo, mohol by sa z vás stať dokonálny majster... Viete, že zásoby nafty v Ploješti sa odhadujú na milióny galónov?“ „To bude úžasný oheň, rebe Mendel,“ vyhlasuje Mikša záhadne.

Prefíkanosť

Mikša sa majstrom nestal. Ešte dva roky prišival gombíky u rebeho Mendela a počúval jeho talmudské mudrovanie, potom však musel odísť, vyhnaný kliatbou. Jedného dňa, bolo to na jar roku 1925, sa mu rebe Mendel postažoval, že sa mu stratila kóšer sliepka. „Rebe Mendel,“ poradil mu Mikša, „zlodeja hľadajte medzi židmi“. Rebe Mendel pochopil váhu urážky a istý čas už svoju kóšer sliepku nespomínal. Mikša takisto mlčal: čakal, kým rebe Mendel

prekoná svoju hrdosť. Starec zápasil sám so sebou, na oltár svojej talmudskej pýchy každý deň obetoval jednu kóšer sliepku. Až do svitania strážil kurník s palicou v ruke, tchora plašil tak, že brechal ako pes. Keď tesne pred úsvitom zaspal, z kurína zmizla ďalšia sliepka. „Nech ma potrestá Veľký Spravodlivý, ktorý vraví, že všetky tvory sú rovnako hodné Jeho pozornosti a lásky,“ frfle rebe Mendel na deviaty deň. „Môže byť jedna kóšer sliepka hodná najmenej päť červoncov rovná tchorovi, ktorý ničí bedárov a navyše aj zďaleka smrdí?“

„Nemôže, rebe Mendel,“ vraví Mikša, „sliepka hodná najmenej päť červoncov sa nemôže rovnať smradlavému tchorovi.“ Nepovie už nič viac. Čaká, kým tchor zničí všetko, čo zničiť môže, a dokáže rebemu Mendelovi, že jeho talmudistické táraniny o rovnosti všetkých Božích bytostí nestoja za nič, pokiaľ sa na zemi nenastolí spravodlivosť pozemskými metódami. Na jedenásty deň rebe Mendel, unavený márnym strážením, spuchnutý, s červenými očami, s vlasmi plnými peria, stojí pred Mikšom, a začína sa búchať po hrudi: „Herr Miksat, pomôžte!“

„V poriadku, rebe Mendel,“ pristane Mikša. „Očistite si kaftan, povyberajte perie z vlasov. Nechajte všetko na mňa.“

Pasca

Pasca, ktorú Mikša pripravil, vyzerala ako vzdialená kópia tých, čo kedysi vyrábal jeho dedo v Bukovine: nejasná a nostalgická spomienka. V skutočnosti to bol obyčajný kufor z tvrdých bukových dosiek s vekom, ktoré sa otváralo zvonku, ale znútra sa otvoriť nedalo. Ako návnadu tam umiestnil vajce, o ktorom jednoznačne zistil, že v ňom

už ako v rakve hnie kóšer kuriatko. Ráno, ešte než vyšiel na dvor, Mikša vedel, že zviera sa chytilo: smrad sa tiahol až pod bránu. Rebe Mendel sa však z domu ani nepohol. Unavený dlhým bdením odovzdal sa snom a osudu. Mikša ťažkou rukou pohládza predposlednú, od strachu skamenenú sliepku a púšťa ju na dvor. Potom dvíha veiko so zúbkami zo zakrivených klinecov a vo chvíli, keď sa zo škáry prepchá mokrý zvierací ňufák, zavracia ho naspäť silným úderom päste. Rovnako zručne prestrkáva zhrdzavený drôt cez nozdry tchora, zväzuje mu labky a vešia zviera na zárubňu kurína. Strašný smrad. Najprv urobí jeden rez dookola šije ako purpurový náhrdelník, po čom ešte nasledujú dva pri koreni labiek. Keď stiahne kožu okolo šije, nareže ešte dva otvory na prsty, akoby dierky na gombíky.

Prebudený strašidelným škrekom zvieraťa alebo azda zlým snom, zjavuje sa zrazu na dvore rebe Mendel. Zapcháva si nos okrajom pokrčeného kaftanu a prekrvenými, vydesenými očami sa pozerá na živé, krvavé kľbko, čo sa, pripútané drôtom, zmieta na zárubni. Mikša otiera nôž o trávu, vystiera sa a hovorí: „Rebe Mendel, zbavil som vás tchora raz a navždy.“ Keď sa rebe Mendel napokon zmohol na to, aby prehovoril, jeho hlas zaznel chrapľavo a strašne ako hlas proroka: „Umyte si krv z rúk a tváre. A buďte prekliaty, Herr Miksat!“

Dôsledky

Mikša onedlho na vlastnej koži pocítil, čo znamená Mendelovo prekliatie; v antonovskej oblasti majstri neprijímali odporúčanie tovaríšov od nikoho iného ako od rebeho Mendela. A pri Mikšovom mene žid nadával striedavo

v jidiš aj po hebrejsky, bil sa do hrude a trhal si vlasy, akoby bola reč o samom Dybbukovi. Do práce ho nechcel prijať ani rebe Jusuf, najhorší zo všetkých majstrov, nielen medzi krajčírmi. Keď sa dozvedel o kľiatbe rebeho Mendela, prepustil Mikšu po necelých dvoch dňoch. Prepustený Mikša si slávnostne sľúbil, že jedného dňa sa pomstí za krivdu, čo mu spôsobili talmudisti.

Ajmike

V tom istom roku sa Mikša zoznámil s istým Ajmikem, E. W. Ajmikem, ktorý sa vydával za študenta práv. Tento Ajmike donedávna pracoval vo firme *Digitarev* ako správca skladu, ale ho prepustili – prinajmenšom to tvrdil – pre podozrenie z ilegálnej činnosti. Mikša a Ajmike, zblíženi spoločnou nenávisťou, sa pokúšajú čo-to zarobiť ako honci na poľovačkách, ktoré gróf Bagrjan organizuje pre bukovinských a zakarpatských pánov a v ktorých antonovský lumpenproletariát vystupuje v úlohe poľovníckych psov. V prenikavom chlade brezového hája, keď sa v diaľke ozývajú tóny lesných rohov a počuť nervózny brechot psov, Ajmike rozpráva Mikšovi o budúcnosti bez psov, pánov a lesných rohov. Keď zaznie vivat, Mikša sotva stihne dobehnúť na miesto, kde sa z diviaka leje krv a páni si za pekelného brechotu psov pripájajú na zdravie z krivých, striebrom okovaných pokálov z parožia, ktoré treba vyprázdniť na jeden dúšok.

Ten istý Ajmike (ktorý o dva mesiace opäť nastúpil do skladu firmy *Digitarev*) na tajnom stretnutí v pivnici istého domu na periférii Antonovky prijíma Mikšu do organizácie. Zároveň od neho žiada, aby sa opäť zamestnal, aby sa v ňom neotúpila revolučná ostrom.

Mikšovi pomôže náhoda. Raz popoludní v auguste, keď ležal na okraji jarku pri poštovej ceste vychádzajúcej z Antonovky, zastavila pri ňom dvojkoľka Herr Baltescua. „Je to pravda,“ pýta sa, „že si odral tchora zaživa a stiahol z neho kožu ako z ruky rukavicu?“

„Pravda,“ odvetil Mikša, „ale to nie je vaša vec, Herr Baltescu“.

„Od zajtra môžeš nastúpiť u mňa do roboty,“ vraví Herr Baltescu ani trochu nedotknutý Mikšovou bezočivosťou. „Len by si mal vedieť,“ dodáva, „že jahňatá sú astrachánske.“

„Kto dokáže stiahnuť kožu z tchora zaživa, ten stiahne astrachánsku kožu bez toho, aby ju na nohách narezal,“ volá za ním sebaisto Mikša.

Úloha

Na konci septembra sa Mikša na bicykli vracia z majetku Herr Baltescua, antonovského obchodníka s kožušinami. Sponad lesa vypláva červený oblak, ktorý veští jesenné vetry. Cestou sa k nemu na svojom elegantnom bicykli pripojí Ajmike a istý čas sa popri ňom vezie bez slova. Potom ho informuje o zajtrajšom večernom stretnutí a na križovatke prudko zahne do vedľajšej ulice. Mikša sa dostaví presne v dohodnutom čase a dáva dohodnuté znamenie. Ajmike ho vpúšťa dnu bez toho, aby zapálil svetlo.

„Poviem to stručne,“ začne Ajmike, „s každým členom som si dohodol stretnutie na inom mieste a v inom čase. Na jednom z takýchto miest sa objavili fízli“. (Pauza) „V Bagrjanovom mlyne,“ dodáva nakoniec. Mikša stále mlčí. Čaká, kým padne meno zradcu. „Nespýtaš sa,“ ozve sa Ajmike, „s kým som si dohodol stretnutie v Bagrjanovom

mlyne?” „Nech je to, kto chce,” prehodí Mikša lakonicky, „nechcel by som byť v jeho koži.”

Ajmike mu v ten večer meno zradcu neprezradil. Ne-prezradil mu ho nikdy. Akoby nechcel, aby to hanebné meno zaznelo z jeho úst. Povedal mu len, že verí v jeho (Mikšovu) oddanosť a nenávisť. A dodal: „Uvidíš tvár zradcu, ale pozor, aby ťa výzor nepomýlil: zradcova tvár môže mať podobu najvyššej spravodlivosti.”

Mikša prežije bezsennú noc. Postupne prikladá smrteľnú masku zradcu na tvár svojich druhov; pristane každému z nich, no nikdy nie celkom. Opásaný gumenou zásterou, zakrvavený až po lakte, celý nasledujúci deň strávi zabíjaním a preparovaním jahniat na hospodárstve Herr Baltescua. Večer sa umýva v napájadle, oblieka si sviatočný oblek, zasúva červený klinček za stuhu klobúka a na bicykli sa vydáva do lesa. Do mlyna pokračuje peši cez jesenný les, stúpa po hrubej vrstve lístia, ktoré tlmí strašnú rozhodnosť jeho krokov.

Tvář zradcu

Opretá o zhrdzavený plot stavidla, zahľadená do kalných vírov, čaká naňho Hanna Krzyżewska. Tu, pred vyslúženým a prehnutým mlynom Bagrjanovcov pozoruje zožltnuté lístie, díva sa, ako ho odnáša voda, podistým rozmýšľa o pochmúrnom plynutí ročných období. Na tvári má pehy (teraz, v pološere jesenného večera sotva viditeľné), tie slnečné škvrnky však nemohli byť znamením zrady; možno znamením rasy a kliatby, ale nie zrady. Do Antonovky pricestovala asi pred mesiacom, ušla z Poľska, kde ju hľadala polícia. Kým prekročila hranice, päť hodín preležala v ľadovej vode v kotle lokomotívy – odvahu si

dodávala Broniewského veršami. Súdruhovia jej vybavili falošné papiere, predtým však zmenili jej minulosť: vo svojej schematickosti bola nepoškvrnená (okrem drobného prehrešku meštianskeho pôvodu). V Mukačeve poskytovala súkromné hodiny nemčiny (so silným akcentom jidiš), fungovala ako spojka medzi mukačevskou a antonovskou bunkou, čítala Kláru Zetkinovú a Lafarguea.

Vykonanie úlohy

Mikša, pridržavajúc sa zásady, podľa ktorej postupoval Ajmike, neprecedil ani slovo. Mal na to, pravdupovediac, väčšie právo ako Ajmike, on totiž videl Tvár Zradcu. Vari sa mu v tej chvíli zdalo, že tvári Hanny Krzyżewskej, tvári pokrytej slnečnými pehami ako pieskom, pristane maska zradcu ako zlatá posmrtná maska? Dokumenty, z ktorých čerpáme, vypovedajú strašným jazykom faktov; slovo „duša“ v nich má rúhačský podtón. To, čo možno skonštatovať s istotou, sa prezentuje takto: Mikša, ktorý plní úlohu vykonávateľa spravodlivosti, bez slova položil svoje krátke prsty na dievčenský krk a zvieral ich, až kým telo Hanny Krzyżewskej neochablo. Ten, čo splnil svoju úlohu, sa teraz na chvíľu zarazil. Bolo treba, ako to požadujú strašné zákonitosti zločinu, odstrániť mŕtvolu. Naklonil sa nad dievča, poobzeral sa okolo seba (naokolo iba tieň stromov), chytil ho za nohy a odtiahol k rieke. To, čo sa dialo vzápätí, od chvíle, keď hodil telo do vody, pripomína nejakú prastarú históriu, v ktorej – aby bolo víťazstvo spravodlivosti zaručené – smrť používa rôzne úskoky, aby sa vyhla obetiam medzi deťmi a pannami: uprostred koncentrických kruhov Mikša sledoval telo utopenej a počul jej zúfalý nárek. Nebola to vidina ani príznak, čo máta nečisté svedomie vraha;

naozaj to bolo telo Hanny Krzyżewskej, ktorá roztínala ľadovú vodu panickými a cieľavedomými pohybmi, zbavila sa ťažkého kabáta z jahňacej kože s dvoma červenými ľaliami prišitými na páse. Vrah (ktorého ešte nemáme právo takto označovať) sa pozerá ako skamenený, ako sa dievča vzdaluje k druhému brehu a kožený kabát strháva rýchly riečny prúd. Váhanie trvá iba chvíľu. Mikša sa ponáhľa po prúde rieky, dobieha k železničnému mostu vo chvíli, keď sa mu za chrbtom ozve hvizd lokomotívy, ktorá svoj príchod z diaľky zvestovala drncivou vibráciou koľajníc. Dievča leží v nábrežnom bahne medzi stebami vodných rastlín. Ťažko dýcha, pokúša sa zdvihnúť, aby mohlo ujsť. Keď jej Mikša vráza do hrude svoj krátky bukovinský nôž s rukoväťou z ružového dreva, sám je spotený a zadýchaný, sotva môže porozumieť pár slovám z chvejivého, křčovitého prívalu hlások, ktoré doliehajú cez blato, krv a vzlyky. Údery uštedruje rýchlo, už s akousi oprávnenou nenávisťou, ktorá dodáva jeho ruke rozmach. Cez rachot kolies vlaku a hluché dunenie železnej konštrukcie mosta sa dievča pokúša hovoriť, chrčí, striedavo po rumunsky, poľsky, v jidiš, v ukrajinčine, akoby otázka jej smrti bola len dôsledkom nejakého veľkého a osudového nedorozumenia, ktoré korení už kdesi v babylonskom pomiešaní jazykov.

Ten, kto videl, ako nebožtík vstáva z mŕtvych, sa s touto nočnou morou nebude hrať. Mikša vyberá z mŕtvoly vnútornosti, aby telo nevyplávalo, a až potom ju strká do vody.